חיי שרה ב

א. בפרשתנו מסופר על המשא ומתן שבין אליעזר ומשפחת רבקה בקשר עם נישואי' ליצחק, ובפרש"י בפרשה זו אנו מוצאים כמה עניינים הדורשים ביאור הן בתוכנם והן בהשוואתם זל"ז.

עה"פ [1] "ונשאלה את פי' " פרש"י: "מכאן [2] שאין משיאין את האשה אלא מדעתה". וצריך להבין:

א) בהפסוקים שלפנ"ז [3] נאמר: "ויען לבן ובתואל גו' הנה רבקה לפניך גו' ותהי אשה לבן אדוניך גו' " — הרי שכבר הסכימו על השידוך [4] מקודם — ועפ"ז עכצ"ל לכאורה דמה שאמרו לאח"ז "נשאלה את פי' " אין הכוונה על עצם הדבר (השידוך) [5], אלא האם תתרצה לילך מיד או שתרצה להתעכב עמהם משך זמן, כדבריהם [6] — ודלא כפירש"י ששאלתם הי' על עצם ה־נשואין [7].

ב) עה"פ [8] "ויאמר אחי' ואמה" פרש"י: "ובתואל היכן הי' [9] הוא עכשיו) צריכים לשאול את פיה, כי אין משיאין את היתומה (בל' המדרש) אלא מדעתה. אבל לפרש"י א"א לתרץ כן, כי [10]. [נוסף ע"ז שבפשט"מ הי' להם דין ב"נ (ראה לקמן הערה 45) ושקו"ט וגם ע"ד ההלכה — אם יש בב"נ הדין דאב מקדש את בתו קטנה בע"כ — ראה בית האוצר מערכת א' כלל א אות ב, וראה ג"כ גו"א (פרשתנו כד, נז) הרי]

רש"י דייק לכתוב "אין משיאין את האשה כו' " דקאי (גם) על גדולה שהיא ברשות עצמה להתקדש. וראה לקמן סעיף ח.

ועוד ועיקר — הרי בן ה' למקרא עדיין לא למד כל דינים אלה.

6) וכפי' הרשב"ם והספורנו עה"פ.

7) בש"ח כאן כתב: "דקשה והא לעיל אמר לא נוכל וגו' וניכר שמה' יצא הדבר", וע"ז בא הביאור ברש"י דמ"מ הוצרכו לשאול — מכיון דאין משיאין את האשה כו', אבל (נוסף על הדוחק, שא"כ איך אמרו לפנ"ז (לפועל) "הנה רבקה גו' קח ולך", וגם — למה לא שאלוה תיכף, והמתינו עד למחר) — הרי מדברי רש"י (לקמן) "ואף אם איננה רוצים" משמע שהם התנגדו אל הדבר בעת ששאלוה, כדלקמן בפנים.

8) פרשתנו כד, נה.

9) והא דלא הוקשה לו לרש"י "ובתואל היכן הי' " במ"ש לפנ"ז (שם, נג) "ומגדנות נתן לאחי' ולאמה" — ה"ז מרמז רש"י במה שמעתיק מהכתוב כאן גם תיבת "ויאמר" (אף שלכאורה הו"ל להעתיק (בנוגע לקושייתו) רק התיבות "אחי' ואמה"), דמדייק דמכיון שהמדובר הוא על האמירה (בנוגע להשידוך) — הי' צריך להזכיר גם את בתואל (וכדלעיל (שם, ג) שכתוב "ויען לבן ובתואל ויאמרו

---

1) פרשתנו כד, נז.

2) מה שכותב רש"י "מכאן שאין משי־ אין כו' " י"ל שכוונתו להדגיש שהלימוד הוא לא מ"והלכה והיתה גו' " (ראה הערה 48). — וע"פ פש"מ אין ראי' משם — שהרי בא בהמשך ל"ויצאה מביתו" שהוא גם בע"כ ככתוב לפנ"ז ושלחה מביתו. גם להעיר דשם המדובר בגרושה מן הנישואין שאינה ברשות האב (פרש"י מטות ל, י).

3) כד, נ־נא.

4) וכדמוכח גם מפרש"י עה"פ (כד, נב) וישתחו ארצה "שמודים על בשו"ט" וראה ברא"ם, שרש"י כתבו כאן (ולא על "ויקד האיש" שלפנ"ז) כי אין מודים על הבשו"ט עד (שאמרו קח ולך) שהסכימו לגמרי.

5) בעץ יוסף לב"ר (פ"ס יב. וכ"ה במשכיל לדוד): שהשאלה היתה על עצם השידוך, והא דהוצרכו לשאול את פיה עכשיו, הוא מכיון שנעשית יתומה ע"י מיתת בתואל, וכשאחי' ואמה משיאים אותה (כי במה שאמר אבי' (בתואל) מה' יצא הדבר לא קדשה עדיין (דלא הי' אלא הסכמה בעלמא) והם צריכים להשיאה

הי' רוצה לעכב בא מלאך והמיתו"[10], ומזה משמע, דאחי' ואמה לא רצו לעכב; אבל לפירושו כאן משמע שגם בדעתם לא הי' עדיין מוסכם (ויתירה מזו: התנגדו לזה) וכפרש"י במענת רבקה: "אלך[11] מעצמי ואף אם אינכם רוצים"[12], שהרגישה שאינם רוצים[13], ולכן שאלו את רבקה על עצם השידוך.

גו'")*, משא"כ בנוגע למגדנות לא קשה הא דלא הזכיר את בתואל, כי מובן ש"מג־דנות" — פירות (לפרש"י (שם), ולא כפי' הב' שבראב"ע שם שהם בגדים חשובים), ה"ז מתנה קטנה שאינה חשובה ולכן גם אינו ראוי ליתן לבעה"ב עצמו, ולכן לא נתן אלא לאחי' ולאמה. וראה עד"ז במשכיל לדוד.

10) בסוה"ר: ולפי הפשט ניחא כי בתואל אמר הנה רבקה לפניך ועל כן אמר אחי' ואמה שאינו טוב שתלך מיד כו' אבל דוחק הוא, דהרי מפשטות הכתובים משמע שגם לבן אמר (לפנ"ז) הנה רבקה, שהרי פסוק זה בא בהמשך להכתוב שלפניו ויען לבן ובתואל. וראה ג"כ לקמן הערה 17.

11) שם, נח.

12) בראב"ם, באר מים חיים ועוד, כתבו ההכרח לפירושו ממה שאמרה אלך, ולא אמרה הן.

13) בבר"ר פ"ס, יב: "מרמזים כה התל־כי", ובמ"כ (וראה גם עץ יוסף) שם: בל' תימה כדי שתאמר לא אלך. וראה גם ש"ך עה"ת.

---

*) בראב"ע כאן (ובחזקוני כתב על פירוש זה ולפי המשמ): והאב מחריש, ויתכן שלבן הי' גדול מאביו בחכמה וכבוד, כי כן מצאנו ויען לבן ובתואל. וע"פ המבו־אר בפנים ההערה מובן שא"א לרש"י לפרש כן (נוסף על מה שא"ז מתאים עם פרש"י עה"פ דויען לבן וגו'. וראה ג"כ לקמן הערה 20) כי א"ז מספיק לתרץ הקושיא, דמ"מ הרי הי' בתואל צריך לומר את דעתו לאחרי לבן — כמו בפסוק ד'ויען לבן ובתואל ויאמרו וגו'".

ג) לאידך צלה"ב:

מפשטות הכתובים מבואר (כנ"ל) שהסכימו תיכף (ולפועל) על השידוך, וכמו שאמרו "הנה רבקה גו' קח ולך", ולכאורה לאחרי שלמדנו ש"אין משי־אין את האשה אלא מדעתה", קשה מעיקרא: א) איך החליטו ע"ז מבלי שיברדו דעת רבקה? ב) אמרם "קח ולך" שבפש"מ פי' תיכף — הרי (כדלקמן) "גותנין לבתולה יב"ח"?

ב. לעיל בהפסוק[14] "תשב הנערה אתנו ימים או עשור" לאחרי שמפרש רש"י תיבת "ימים" שבפסוק, שפי־רושה שנה, מוסיף טעם לבקשתם: "שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש לפרנס את עצמה בתכשיטים".

וגם בזה צלה"ב:

א) פשוט הוא שלבתולה דרוש לה זמן להכנות לנשואי', וגם הבן חמש למקרא יודע דבר זה, ומובנת בפש־טות בקשת אחי' ואמה שרבקה תתעכב עמהם משך זמן — ומה קשה בפש־ש"מ, שרש"י מתרץ זה ע"י שמבאר הטעם לבקשתם "שכך נותנין כו'". ואם כוונת רש"י לבאר הדיוק די"ב חודש דוקא — א"כ הו"ל לבאר ג"כ למה "עשור" דוקא.

ב) לכאורה אפשר לומר בפשוטו ש"מ דזה שבקשו י"ב חודש הוא לפי שכן שיערו שבנדו"ז, היינו לפי מצב "פרנסתה" של רבקה — צריכה יב"ח (וע"פ זה גם יתורץ בפשטות דעת אליעזר שתלך תיכף, דלכאורה — במאי פליגי), ומנא לן מן הכתובים "שכך נותנין לבתולה (סתם)" דהיינו שהוא מנהג רגיל ומקובל[14], והסתמכו על מנהג זה?

---

14) בגמרא כתובות (נז, ריש ע"ב) הוכיחו מפסוק זה שכ"ה המנהג, אבל מלשון

ג) ואדרבא: לפי פירושו — אי"מ אמרם תיכף "או עשור", דמכיון דב־קשתם היא משום ש"כך נותנין ל־בתולה י"ב חודש", מהו הטעם לוותר שני חדשים? ואם יש טעם לעשור — מאי קס"ד בתחלה לדרוש ימים? — שגם מזה מוכח שלא הי' בזה סדר קבוע, והגבילו הזמן לפי הצורך המשוער (בעין יפה או בצמצום — ע"ד שמצינו בטענת אברהם: חמ־שים, ארבעים וחמשה גו').

ג. והביאור: בפסוק "ונשאלה את פי'" מוכרח רש"י לפרש שהתכוונו לכללות השידוך (ולא האם תרצה לי־לך מיד — כדמשמע לכאורה מהמשך הכתובים), כיון שבפסוק שלאח"ז מבו־ארת שאלתם "התלכי עם האיש הזה", ולא "התלכי עתה עם האיש הזה", וכדומה — היינו ששאלתם היתה על כללות ההליכה — השידוך.

והא דמוכח מן הכתובים שלפנ"ז, שהשידוך בכללותו כבר הי' מוסכם — עכצ"ל שבינתיים אירע דבר ש־גרם לשינוי החלטתם להסכמה, ועד כדי כך שרצו לבטל כל הענין. ומה גרם לשינוי זה? מובן זה מפרש"י בפסוקים הנ"ל, וכדלקמן.

ד. בעניית לבן ובתואל לאליעזר

רש"י "שכך נותנין" ולא "לפי שנותנין" (ע"ד פרש"י לעיל כד, ב) או "למדנו שנותנין" (כבפרש"י כא, יב) משמע שב־פשש"מ — והו דבר יתוץ.

בחזקוני כתב: "ימים יב חדשים, כד־כתיב (אסתר ב, יב) כדת הנשים י"ב חדש וגו'", אבל אין לומר שרש"י סמך ע"ז, שהרי לא ציין לכתוב זה (שלא למדו התלמיד עיין). והא דלא הביא רש"י כתוב מפורש וסמך אמנהג — פשוט ע"פ דרכו פשש"מ — שאין להביא ראי' לכל בתולה — ממנהג אחשורש (ע"ד פי' תו"ת כאן).

אמרו "מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך גו' (ולכן) הנה רבקה לפניך קח ולך . . כאשר דבר ה'", ופרש"י: "לא נוכל דבר אליך — למאן בדבר הזה . . לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך".

והיינו שמדברי אליעזר נוכחו לד־עת ש"מה' יצא הדבר" וא"כ מובן שלא נוכל גו', כי סירובם או סירובה של רבקה לא ימנעו את הדבר מלבוא בפועל[15] — ולכן הסכימו תיכף, גם מבלי לשאול את רבקה — אף ש־בד"כ צריכים לשאול דעת האשה[16].

ה. והנה בהפסוקים שלאח"ז מסופר שבמענה לדברי אליעזר "שלחוני ל־אדוני" אמרו אחי' ואמה "תשב ה־נערה אתנו ימים או עשור אחר תלך" (ז. א. שהדבר בכללותו מוסכם, אלא שמבקשים שתתעכב אצלם משך זמן), אולם כאשר חזר אליעזר על דבריו ובלשון "אל תאחרו אותי . . שלחוני ואלכה לאדוני", אמרו: "נקרא לנערה ונשאלה את פי'" (וכנ"ל ס"ג שנשאלה על כללות הדבר) — הרי ששינוי החלטתם נגרם ע"י דברי אליעזר האחרונים.

ומבאר רש"י ומפרש שבאמרם "ת־שב הנערה אתנו גו' ואחר תלך" טענתם עם היות שהשידוך נגמר וכנ"ל כי אין שייך למאן בזה כיון

---

15) וכפי' הספורנו עה"פ (וראה גם פרש"י שם, ג): "קח ולך, גם בלתי רשו־תינו (והטעם — כהמשך הכתוב) כאשר דבר ה', שגזר בת פלוני לפלוני, שהרי נתן אות על רצונו בזה".

16) וכן כתב בגו"א (פרשתנו כד, נז) בתירוץ קושייתו "דלמה נשא יצחק קטנה, דהא אמרינן אסור לקדש את בתו עד שתגדל כו'" — שהוא מכיון ד"מה' יצא הדבר ולא שייך כאן כלל שום איסור בדבר, שהקב"ה רצה בזה". וראה לקמן הערה 33.

ש"מה' יצא הדבר", מ"מ תשב גו' כי "כך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש" — זהו מנהג העולם [17].

ויתירה מזו — מכיון שאליעזר בעת שהציע השידוך לא התנה שבנדו"ז ישתנה מן הרגיל ותלך מיד, הרי בודאי (לדעת לבן כו') שגם הוא התכוון (לכתחילה) לשידוך בסדר המקובל ורגיל.

אך כאשר סירב אליעזר להסכים לסדר הנהוג והוסיף דבר חדש (שאפילו לדברי אליעזר — אין כל ראי' מהנסים שאירעו לו*[17] — שמה' יצא גם דבר חדש זה) — מובן שזה מטיל ספק בכל [18] דבריו, גם בשטר מתנה שהראה להם [19] וגם בדברי הנפלאות שסיפר (שכדיוק לשון רש"י *[19] "לפי שניכר כו' לפי דבריך", היינו שרק ממנו ידעו אודותם). וכיון שרק בסבת הנסים החליטו על השידוך מבלי לשאול הסכמתה של רבקה, ואמרו "הנה רבקה גו' קח ולך" — הרי מוכרחים היו עכשיו לומר ש"נקרא לנערה ונשאלה את פי'" על עצם השידוך [20] — שהרי אין משיאין את האשה אלא מדעתה.

ו. עפ"ז מובנת כוונת רש"י ב"תשב הנערה אתנו ימים גו'" — "שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש", שזהו היסוד לדבריהם, שלא היתה זאת בקשה, אלא טענה: "תשב הנערה גו' (שהרי) כך נותנין כו'", כי הוספת דבר חדש ע"י אליעזר גרם שיחזרו מהחלטתם הקודמת, כנ"ל בארוכה.

ז. אמנם, לפי הנ"ל שטענתם "תשב הנערה אתנו" היתה כיון "שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חודש" — מדוע אמרו תיכף "או עשור"?

והביאור:

טעם הדבר שנותנין לבתולה זמן י"ב חודש מבאר רש"י שהוא "כדי לפרנס את עצמה בתכשיטים" — והרי בהפסוקים שלפנ"ז מסופר שלאחר שהסכימו על השידוך הוציא "העבד כלי כסף וכלי זהב [21] . . ויתן לרבקה" *[21], ומכיון שאליעזר כבר פירנסה

---

17) ועפ"ז מובן שא"א לרש"י לפרש לעיל (כד, נה) כפי' הטור הארוך שם (הובא לעיל הערה 10), וכן לא כפי' החזקוני (שם, גג): "בתואל . . שמח הי' כו' לא ה' חפץ באיחור כו'", כי באם "תשב גו'" הוא סדר הרגיל, אין מסתבר לומר שבתואל אמר להיפך.

*17) ומזה ש"ואבא היום — היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ" (פרש"י כד, מב), אין שום ראי' על דבר חדש זה (ליקח את רבקה מיד), כי בפשוטו י"ל שהוא בכדי להקדים התחלת ההכנות דיב"ח — ובמילא הקדמת לקיחת רבקה ככל האפשרי.

18) להעיר מפרש"י (בראשית ג, ד): כשם כו' כך כו'.

19) פרש"י כד, לו.

*19) שם, נ. וראה בראם לפרש"י זה.

20) ואף שהם מצד עצמם לא רצו בכללות השידוך (כמבואר לעיל ס"א, וראה הערה 13) — מ"מ, שאלו את רבקה ולא בטלו השידוך. וי"ל בפשטות, כי מכיון שראו שבתואל רצה לעכב ומת, חששו שאולי זוהי סיבת מיתתו, כי מה' יצא הדבר (אבל מכיון שספק הוא, כנ"ל — הוצרכו לשאול את פיה בכבל שידוך רגיל (בעקבי יוסף לב"ר (שם): (אבל אי"ז בפשש"מ) "ואפשר שרמזה להם (רבקה לאחי' ולאמה כשאמרה אלך) כי גם המה מוכנים למיתה (כבתואל), ולזה כשמעם עצה טובה שנתנה כו' וישלחו את רבקה מרצונם ומדעתה בשמחה")). ויומתק עפ"ז ג"כ (נוסף על המבואר לעיל בשוה"ג להערה 9, ובהערה 17) מה שרש"י לעיל (כד, נה) בחר הפי' שבתואל מת, כי עפ"ז יובן יותר כאן.

21) שהי' (לא כהנזם וכו' שנתן לה לפנ"ז, כ"א זה הי') בשייכות עם ההסכמה (ההכנות) לנשואין וכו'.

*21) שם, גג.

בתכשיטים, הוסיפו לטענתם: "או עשור", היינו דאף שבכלל נותנים יב חודש — בנדו"ז י"ל "או עשור", כי קצת תכשיטים נתן לה (ומטענתם מובן ששיערו שהתכשיטים שנתן אליעזר (באם[22] כוונתו לפרנסה בתכשיטין ולא מתנה סתם — כמו המגדנות) הי' בהם כדי שיעור פרנסה של שני חדשים[23], אבל צ"ל "עשור" לישב עמהם עשרה חדשים כדי לפרנס עצמה בכל התכשיטים, כנהוג[24].

ומ"מ אמר אליעזר שלחוני (גם לדעתם) — שהרי כיון ש"הוי' הצליח דרכי" — אמתי הוא והרי הראה להם שטר מתנה דכל טוב אדוניו (כולל גם תכשיטין דשרה).

22) וכיון שב' אפשריות בפי' כוונתו — לכן אמרו ב' זמנים: ימים או עשור.

23) ובדרך רמז י"ל, שי"ב חדשים לבתולה הוא מכיון שבכל חודש יש תכשיט מיוחד השייך לאותו הזמן (בכללות יותר: תכשיטים השייכים במיוחד לזמן הקיץ, והשייכים לזמן החורף), וכאן מצינו ב' נתינות מאליעזר לרבקה, נתינת הנזם וכו'.

(ואף שלא נתן זה בקשר לנישואין — כדלעיל הערה 21 — הרי בכ"ז היו לה תכשיטין אלה. וק"ל)

ונתינת הכלי כסף וכו'. וי"ל שאלה היו תכשיטים של ב' חדשים, ולכן אמרו אן עשור, ועד"ז פי' ג"כ במשכיל לדוד.

24) וזהו מה שדייק רש"י להוסיף על לשון הגמרא (כתובות נו, א במשנה. נדרים עג, ריש ע"ב) והמדרש (ב"ר פ"ס יב) "לפרנס עצמה" ולפרש "בתכשיטים" (אף שזהו פשטות הכתונה בהגמרא. ראה פרש"י כתובות שם*).

*) ומה שהוצרך רש"י לפרשו שם הוא (בעיקר) מכיון שרצה לפרש החילוק שבין "לפרנס את עצמה" של הבתולה (שהוא "בתכשיטים"), ו"לפרנס את עצמו" של הבעל (שהוא "בצרכי סעודה וחופה"). ולהעיר שבגדרים (שם) שמובא שם (בגמ') רק הדין של "נותנין לבתולה כו'", לא פרש"י כלום.

ח. והנה דיוק נוסף בפרש"י דילן: בפירושו על "ונשאלה את פי'" משנה רש"י מלשון המדרש[25] "אין משיאין את היתומה אלא על פי'" וכותב: "שאין משיאין את האשה אלא מדעתה". וצלה"ב הטעם. ובפרט, דל' כאורה היתה רבקה אז קטנה[26].

וכוונתו של רש"י בזה, שעם היות רבקה רק בת ג' שנים, מ"מ היתה כבר גדולה[27] (בדעתה):

25) ב"ר שם. והרי "היתומה" קאי על הקטנה, שהרי בגדולה (שהיא ברשות עצמה) אין חילוק בין יתומה לאשה אחרת. וב' ילקוט רמז קט: "אין משיאין את הקטנה אלא על פיה". וכל' פרש"י הוא במדרש אגדה.

26) כפרש"י (תולדות כה, כ) שהיתה בת ג' שנים. אבל לכמה דעות (ראה דעת זקנים מבעלי התוס' שם, תוס' יבמות סא, ב — ד"ה וכן. ועוד) היתה אז בת י"ד שנים.

27) וראה בחזקוני (תולדות שם) שהביא בשם פרש"י (פרשתנו) "שאין משיאין את הגדולה כו'" (אמנם בחזקוני הוכיח מזה שרבקה היתה בת י"ד).

ואין להקשות ע"ז מהלשון ד"אין משיאין" דמשמעו שאחרים משיאין אותה — וזהו בקטנה (כי בגדולה ה"ה משיאה את עצמה), שהרי מ"מ היתה עוד קטנה בשנים, והמתעסקים בפועל להשיאה הם ראשי המשפחה.

יתרה מזה מצינו: ותקח לו אמו אשה (כא, כא) ובגדו"ד בפרש"י (כד, א): מכיון שהרי לו בן הרי צריך להשיאו אשה — אף שגדולים היו.

ועפ"ז מובן (ג"כ) בפשטות שאין להקשות על פרש"י (שרבקה היתה "גדולה"), שעפ"ז אי"מ מה שבקשו י"ב חדש לפרנס עצמה, שדין זה אינו בגדולה, כמבואר בכתובות שם (וכקושית הפנ"י (ד"ה מגה"מ — כתובות שם, ב) על השיטות (ראה לעיל הערה 26) שרבקה היתה בת י"ד) — כי (נוסף על שמסתימות ל' רש"י "נותנין לבתולה" — משמע שע"ד פש"מ לא נחית לחילוק דקטנה וגדולה, הרי) דבר זה אינו

בפ' תולדות עה"פ [29] "ויגדלו הנערים גו'" פרש"י "כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש כו'".

והנה מעשיו של אדם מבוגר מוכיחים על תכונות נפשו, ומי שהוא בר דעת ובעל אחריות, הרי מעשיו תוצאה מתכונות נפשו (לטוב או להיפך), אבל אין להוכיח תכונות נפשו של אדם עפ"י מעשיו בקטנותו, כשאינו מבוגר ואינו אחראי על מעשיו.

ועפ"ז יש להבין את האריכות בפרש"י "כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם" [30], דלכאורה, למאי נפק"מ ה"דקדוק בהם — והול"ל בפשטות: דמכיון שנעשו בני י"ג שנה (ובאו לכלל גדלות) ניכר במעשיהם שזה פירש לביהמ"ד וזה כו'.

ומובן מלשון רש"י, שבאם היו מדקדקים בהם ומכירים מעשיהם קודם שנעשו בני י"ג שנה, אפשר שהיו עומדים על תכונותיהם גם קודם לכן. היינו שבפשש"מ אין ענין קטנות וגדלות תלוי בגיל (י"ג שנה) אלא בטבעו של כל יחיד בפרט — כי יש מתבגר בגיל מוקדם ויש המאחר להתבגר; והגיל י"ג שנה אינו הסיבה לגדלות, אלא כן הוא הטבע ע"פ הרוב — דבן י"ג שנה נעשה גדול בשכל ודעה, ומאז והלאה מדקדקים בו ומכירים במעשיו, משא"כ לפני גיל זה אין מדקדקים בו, מכיון שע"פ הרוב לא נתגדל עוד בשכל ודעה.

ובנדו"ד:

מסופר בפרשה [31] שאליעזר סימן נתן לעצמו "והי' הנערה אשר אמר אלי' הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם . . אותה הוכחת לעבדך ליצחק" וכשראה את רבקה, "וירץ העבד לקראתה ויאמר גו'" [32] — הרי שדקדק במעשי' של רבקה והכיר אותה ע"י"ז [33], ועפ"ז נמצא שהיתה גדולה כבר, שמדקדקים ואפשר להכירה במעשיה.

ועפ"ז מובן דיוקו של רש"י ש"אין משיאין את האשה כו'", שהרי (בפשוטו של מקרא) היתה רבקה כבר גדולה (בדעתה) באותה שעה [34].

ט. ידוע שבפרש"י ישנם "ענינים מופלאים" [35] וגם בהלכה. ובפרש"י דילן:

במקור הדין ד"בן שלש עשרה למצות" [36] שתי דעות בהלכה: א) למ-

ענין התלוי בדעת אלא במנין השנים (ראה רש"י ד"ה נותנין ותוד"ה בגרה — כתובות שם).

28) תולדות כה, כז.

29) ולהעיר שבב"ר (פ' ס"ג, י) ועוד, (שבפשטות זהו מקורו של רש"י) — אין לשון זה, ורש"י מוסיפו (והוא ע"ד מ"ש בתנחומא תצא ד).

30) פרשתנו כה, יז.

31) שם, יז.

32) וראה ב"כ פרש"י (שם, יד): "ראוי היא לו שתהא גומלת חסדים".

33) ועפ"ז מובן בפשטות שלפרש"י מלכתחילה אין מקום לקושית הגו"א שבהערה 16.

ברא"ם כאן: "והיינו דאמר כו' כמ' אע"פ (כתובות נז, ב), אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה כו'". ועפ"ז נמצא (לפרש"י) דלא כדבריו דהרי רבקה גדולה היתה.

34) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

35) אבות פ"ה מכ"א (ולגירסת אדה"ז בסידורו — מכ"ב). רמב"ם הל' שביתת עשור פ"ב הי"א. טושו"ע (אדה"ז) או"ח

דים[36] דבר זה ממ״ש[37] „ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגו׳״ — שהיו באותו הזמן בני י״ג שנה[38], וקראם הכתוב איש, שמורה על גדלות[39]. ולפי״ז הוא ענין טבעי שבגיל יג שנה[40] נעשה גדול בשכל ודעה. ב) שהוא מהשיעורין דהלכה למשה מסיני[41] — ואינו תלוי בטבע.

ונפקא מינא להלכה — מאימתי בני נח מחוייבים בקיום המצות שמצ־ווים עליהן[42]:

להדיעה שי״ג למצות נלמד מהכ־תוב ומטעם שטבע האדם הוא שבגיל זה נעשה גדול — אז כל ב״נ מחוייב במצות מבן יג שנה ואילך, כי מכיון שהתורה גילתה שבטבע נעשה אז גדול אין נפק״מ בין ישראל לב״נ;

ולהדיעה שזוהי הלכה למשה מסיני א״כ בב״נ שלהם „לא ניתנו השיעו־רין״[43], הרי״ז תלוי בכאו״א לפי טבעו ומצבו[44].

והנה בפשש״מ[45] הי׳ להאבות דין ב״נ[46], וע״פ דיעה הב׳ הנ״ל (שי״ל שגם רש״י ס״ל כן[47]) שלפי״ז גדלו־תם תלוי׳ בכאו״א לפי טבעו הוא — י״ל שדברי רש״י ש„אין משיאין את האשה כו׳״ (היינו שרבקה היתה גדו־לה) הם גם ע״פ דרך ההלכה[48].

(משיחת ש״פ ח״ש, תשל״ג)

סי׳ תרטז (ס״ב ס״ח). ועוד.

36) רש״י נזיר (בט, ב) ד״ה ור׳ יוסי בר״י סבר. רש״י ורע״ב אבות שם.

37) וישלח לד, כה.

38) פסיקתא זוטרתא בראשית שם. וב־מקומות שנסמנו בהערה 36 ועוד.

39) כמ״ש (שמות ב, יד) „מי שמך לאיש״ (וכפרש״י שם — והוא דלא כמ״ש בשמו״ר שם) „וחזקת והיית לאיש״ (מ״א ב, ב). ועוד.

40) ואשה כשהיא בת יב, דבינה יתירה ניתנה באשה כמבואר בגמרא נדה מה, ב. וראה פירוש המשניות להרמב״ם שם פ״ה מ״ו.

41) שו״ת הרא״ש כלל טז. פי׳ הב׳ שברש״י אבות שם. שו״ת מהרי״ל סי׳ נא. ולפי שיטתם הראי׳ מהכתוב אינה אלא אסמכתא בעלמא.

42) ראה ג״כ לקו״ש ח״ה ע׳ 421. חט״ו ע׳ 291.

43) רמב״ם הל׳ מלכים פ״ט ה״י.

44) ראה רמב״ם שם, ושם פ״י ה״ב. שו״ת תת״ס חיו״ד סשי״ז.

45) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 143 ואילך.

46) וראה שקו״ט בזה בפרשת דרכים דרך האתרים דרוש ראשון. בית האוצר בתחלתו. ולהעיר שרש״י בפי׳ על הש״ס (סנה׳ פב, א ד״ה בת יתרו) ס״ל שהי׳ להם (קודם מ״ת) דין ב״נ.

47) בפי׳ עה״ת, וכפי׳ הב׳ באבות שם (ראה לעיל הערה 41), ולהעיר שבפירושו עה״פ ד„ויקחו גו׳ איש גו׳״ לא הביא רש״י דרשת חז״ל שהיו בני יג.

48) ברש״י יבמות (יט, ב ד״ה קדושין דעלמא) מוכיח דקדושין הוי מדעתה מפסוק (תצא כד, ב) „והלכה והיתה לאיש אחר, מדעתה משמע״. ולכאורה (עפ״י מ״ש בפנים) הו״ל להביא (עכ״פ כסמך לדבר* גם) פסוק דידן, שלדעתו (כאן ובפירושו באבות) מפורש הוא**. אבל י״ל בפשטות, שב־פירושו על הש״ס (להלכה) ס״ל כדיעה הא׳ וכדמוכח מזה שבפי׳ בנזיר (ראה לעיל הערה 36) הביא רק דיעה זו. ולפ״ז היתה רבקה קטנה.

ועפ״ז מובן ג״כ מ״ש ברש״י על הרי״ף (קדושין רפ״ב) אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה כו׳ וסמך לדבר דכתיב נקרא לנערה ונשאלה את פיה.

---

*) הוכחה (גמורה) אינה, כי י״ל בזה דאין למדין מקודם מ״ת (וראה אנציקלופדי׳ תלמודית בערכו).

**) עפ״י מ״ש ברא״ם (עה״פ) „דהתלכי עם האיש הזה בנשואין קמיירי ולא בקדו־שין״ (ודלא כמ״ש בעץ יוסף (הובא לעיל הערה 5)) אינה קושי׳ שהרי אין מכאן ראי׳ לקדושין מדעתה. אבל יומתק יותר עפ״י מ״ש בפנים.